1853. N°. 10[illegible]

ZEG ZUID-

LEYDSCHE COURANT.

De Courant wordt Maandag, Woensdag en Vrijdag uitgegeven. Die van Maandag komt uit Zaturdag Avond.

MAANDAG, 22 AUGUSTUS.

De Prijs der Courant is ƒ 12 in het jaar; de afzonderlijke nommers worden tegen 18 Centen uitgegeven.

BINNENLANDSCHE BERIGTEN.

LEYDEN, 20 Augustus.

Openbare Vergadering van den Gemeenteraad.

Zaturdag 20 *Augustus* 1853.

Afwezig de HH. Bake, Hartevelt, Ysselsteyn, van Outeren, van der Hoeven, Taets van Amerongen, van der Boon Mesch, Siegenbeek, Olivier, Leembruggen en Lisman.

De aanteekeningen van de vorige vergadering zijn gelezen en vastgesteld.

Is gelezen:

1°. Eene Circulaire van den Staatsraad Commissaris des Konings in de provincie Zuid-Holland van den 15 Augustus 1853 (Prov. Bl. N°. 92) nopens de herbenoeming van Wethouders, die als Raadslid afgetreden, en op nieuw gekozen zijn.

2°. Eene Circulaire van den Staatsraad Commissaris des Konings in de provincie Zuid-Holland van dezelfde dagteekening (Prov. Bl. N°. 93) omtrent het onderzoek der geloofsbrieven van de, ten gevolge der periodieke aftreding, nieuw benoemde Leden van Gemeenteraden.

En zijn deze aangenomen voor kennisgeving.

De Burgemeester stelt aan de orde van den dag het onderzoek der geloofsbrieven van de nieuw benoemde leden, voor zoo ver die zijn ingekomen, namelijk van de HH. Sikkel Groos, van Kaathoven, de Moen, van Outeren, van Limburg Stirum en de Breuk, en benoemt voor de Commissie tot het onderzoek de leden Gevers, Lezwyn en Luzac.

Deze Commissie zich verwijderd hebbende, komt na eenigen tijd in de vergaderzaal terug, en bij monde van het lid Gevers verklaard hebbende dat zij bereid was haar rapport omtrent de Geloofsbrieven van den Heer Mr. A. O. E. Grave van Limburg Stirum uit te brengen, verlaat de Heer van Stirum den presidialen stoel en de vergadering, terwijl gedurende zijne afwezigheid de Heer Wethouder Bucaille de functie van den Burgemeester waarneemt.

De Commissie de stukken in orde bevonden en geadviseerd hebbende de nieuw benoemde toe te laten, wordt dien overeenkomstig besloten, en den Heer van Stirum, weder ter vergadering toegelaten, hiervan mededeeling gedaan. Voorts de Heer Bucaille het presidium weder aan den Heer van Stirum overgedragen hebbende, doet de Commissie achtervolgens rapport omtrent de Geloofsbrieven van de HH. Mr. G. P. van Outeren, Dr. C. W. H. van Kaathoven, Mr. N. Sikkel Groos, J. B. de Moen en H. R. de Breuk, omtrent alle deze telkens verklarende geene bedenkingen te hebben, en mitsdien tot hunne toelating te adviseren, overeenkomstig welke rapporten achtervolgens is besloten, en zulks ten opzigte den HH. van Kaathoven, Sikkel Groos en de Moen, telkens, nadat deze successivelijk voor de beoordeeling hunner eigene Geloofsbrieven de vergadering hadden verlaten, en zij alzoo de daarover te houden beraadslagingen niet hebben bijgewoond.

En is hierna de Vergadering gesloten.

— Naar wij vernemen zullen de Leerlingen der Volkszangscholen van het Leydsche Departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, op Woensdag den 24sten dezer des avonds van 7—9 ure in de Muziektent op de Ruïne, wederom, onder het genot van eenige versnaperingen, openlijke proeven hunner vorderingen geven.

— Op de lijst van aanbeveling van Curatoren der Latijnsche school te Amersfoort, voor het conrectoraat, zijn geplaatst de Drn E. J. van Gorkom te Utrecht, L. C. Hummel te Amsterdam en E. Mehler alhier.

— De Commissie tot droogmaking van het Haarlemmermeer zal den 29sten aanbesteden: het schieten van kavel- en wegsloten in den drooggemaakten Haarlemmermeer polder, in 5 perceelen. Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Heer Ingenieur J. A. Beyerinck alhier.

— Den 17den heeft aan het Ministerie van Binnenl. Zaken de aanbesteding plaats gehad: 1°. van het schieten der wegsloten en het opmaken der wegen langs de hoofd- en kruisvaarten in den Haarlemmermeer-polder, in drie perceelen, welke zijn aangenomen: 1ste perceel door W. Langenveld, te Lisse, voor ƒ 10,960; 2de perceel door A. Sieret, te Sliedrecht, voor ƒ 12,750, en het 3de perceel door denzelfden voor ƒ 5,980; — en 2°. van het bouwen van 49 houten bruggen over de dwars- en strekschе togten ter voltooijing der gemeenschap tusschen de verschillende wegen van den Haarlemmermeer-polder, in 4 perceelen, die zijn aangenomen: het 1ste perceel door J. C. van Berkem, te Utrecht, voor ƒ 16,476; 2de perceel door G. Verschoor, te Sliedrecht, voor ƒ 16,600; 3de perceel door denzelfden voor ƒ 8,000, en het 4de perceel door J. C. van Berkem, te Utrecht, voor ƒ 15,555; alle welke perceelen onder nadere goedkeuring van Z. Exc. de Minister van Binnenl. Zaken, aan de belanghebbenden zullen worden gegund.

— De najaars-veilingen van Java Indigo en Cochenille, door de directie der N. H. M. aangeslagen, zullen bestaan als volgt:

Te Amsterdam op 22 Sept.: 50/1 en 1050/2 en /4 k. Indigo.

Te Rotterdam op 26 Sept.: 63/1 en 1765/2 en /4 k. Indigo en 207 k. Cochenille.

— Dingsdag ll. waren al de voor het kamp bij Zeyst bestemde troepen aldaar aangekomen. Reeds ziet men vele bezoekers, aan welke de 60 kantines, waaronder zeer fraai ingerigte, ruimschoots gelegenheid geven zich te ververschen.

'S GRAVENHAGE, 20 Augustus.

Z. M. heeft benoemd tot Kantonregter te 's Gravendeel, Mr. P. G. ten Zeldam Ganswijk, thans te Sommelsdijk.

— Z. M. heeft op verzoek eervol ontslagen J. M. Govarts als Burgemeester te Budel.

— Den 14den zijn Prins en Prinses Hendrik te Wolferdingen in Luxemburg aangekomen. De Gemeenteraad van de stad Luxemburg heeft 4000 fr. toegestaan om aan HH. KK. HH. een bal en gastmaal aan te bieden.

— De Minister van Binnenl. Zaken heeft ter kennis gebragt van de belanghebbenden, dat met den aanvang van een nieuw leerjaar, op 1 Oct. dezes jaars, in 's Rijks Veeartsenijschool te Utrecht als kweekelingen kunnen worden opgenomen, tegen betaling van ƒ 350 per jaar, zij die hun 16de jaar hebben bereikt, doch niet ouder zijn dan 24 jaren en bij examen doen blijken kennis te bezitten van: de rekenkunst; de gronden van de spraakkunst der Nederduitsche taal; de gronden der algemeene Vaderlandsche geschiedenis; de beginselen der Aardrijkskunde; dat aan hetzelfde examen zijn onderworpen, doch den leeftijd van 18 jaren behooren te hebben bereikt, zij die, tegen betaling van ƒ 100 per jaar, in de school alleen onderwijs en niet tevens huisvesting en verpleging wenschen te ontvangen; dat de aspiranten, die tot het examen verlangen te worden toegelaten, zich daartoe in persoon of schriftelijk, mits portvrij, vóór 15 September e. k., bij den Directeur der school moeten aanmelden.

Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Zitting van Donderdag 18 *Augustus.*

In het vervolg zijner rede (zie ons vorig nommer) heeft de Minister van Buitenl. Zaken onder anderen nog gezegd:

Waardoor zal wel het meest eene volkomene ontwikkeling van grondwettige beginselen worden verkregen: door stil te zitten, door het voeren van geheime onderhandelingen, die nog verkeerd zouden geëxpliceerd worden, dan wel door de aanbieding van een ontwerp, door het uitlokken van openbare beraadslagingen en van het nemen eener plegtige beslissing? Hij gelooft dat dit laatste de voorkeur verdient en dat dit de geest moet zijn van allen die van de ware constitutionele beginselen doordrongen zijn. Men noeme het ontwerp dan eene gelegenheids-wet. Ieder zal het moeten toejuichen, dat de Regering hare kracht in de wet zoekt, en aanleiding tot deze openbare beraadslagingen gegeven heeft in plaats van ze te vermijden. De Gwt. stelt in beginsel de vrijheid van godsdienst vast. Zij wil geene willekeur, geene los-

handigheid, geene suprematie. Tot regeling van de grondwettelijke bepalingen was er sedert 1815 eene wet noodig, maar de behoefte daaraan heeft zich niet doen gevoelen. Maar nu wordt onverwacht het stelsel van geheele afscheiding van Kerk en Staat verkondigd; eene nieuwe organisatie vastgesteld die genoemd werd: »herstel van hetgeen in de 16de eeuw hier te lande bestond;" en die met opoffering van het dierbaarste bloed, des tijds was afgebroken. Toen ontstond de behoefte aan eene wet, opdat onder den dekmantel der vrijheid, het Staatsgezag niet zou verdwijnen en verijdeld worden. De Ministert toont aan, dat dit niet bij besluit moest worden geregeld, en er ook eene wet noodig was ter inlichting van die van Germinal.

Eindelijk verdedigt de Minister zich, voor zoo ver men zich in den loop dezer beraadslagingen op zijne meening vroeger geuit, heeft beroepen en zegt ten slotte dat hij vrijheid in godsdienstige zaken voorstaat, maar te gelijk ook eerbied voor het gezag van den Staat en onverzettelijken tegenstand tegen allen, die het mogten trachten te ondermijnen.

De Minister van Justitie zegt dat zijne verdediging, na de rede van zijnen ambtgenoot, zich beperkt tot een droog regtskundig onderzoek. Hij zal, zijns ondanks, na al wat er reeds gezegd is, hier en daar in herhalingen moeten komen. Hij wil aantoonen: I. de noodzakelijkheid; II. het grondwettige eener wet; III. dat de Gwt. toelaat eene wet als deze. Eerst zal hij echter eenige opmerkingen behandelen, zijn persoon of depart. betreffende. Hij heeft zooveel in hem was, de verspreiding en aanplakking van pamfletten verhinderd. Verder verklaart hij geene zwarigheid gevonden te hebben in het optreden in een Kabinet, hetwelk de Gwt. niet naar afgetrokken denkbeelden, maar in den zin waarin zij was aangenomen, wil uitvoeren, welke gevoelens de leden daarvan ook vroeger mogten gehad hebben. — En nu tot het betoog van het eerste punt overgaande, acht hij de wet noodzakelijk uit twee oogpunten: 1e met het oog op de noodzakelijkheid tot afschaffing der wet van Germinal, en 2e omdat wanneer men begrijpt dat voor het R. K. kerkgenootschap, even als voor elk ander, vrijheid bestaat, die vrijheid toch in een' geregelden Staat niet onbepaald kan zijn. Wanneer men dit aanneemt, dan moet men ook bepalingen maken, welke de grenzen dier vrijheid aanwijzen, evenzeer als strafbepalingen tegen de overschrijding dier grenzen. Nu erkent men de mogelijkheid, dat misschien veel daaromtrent bij besluit zou kunnen worden geregeld. Maar dan zou men, voor zoo ver betreft de straffen, zijne toevlugt moeten nemen tot de wet van 6 Maart 1818, waarvan de strafbepalingen zoo weinig geschikt zijn voor dit onderwerp, dat men daartoe niet zou kunnen overgaan. De wet is dus ook noodzakelijk, ten einde eene poenale sanctie te erlangen.

II. De Gwt. laat eene wet toe. Inderdaad, wanneer de Minister de vraag zoo algemeen stelt, dan laat het zich bijna niet begrijpen, hoe iemand er anders over denken kan. Immers in elk artikel der Gwt., handelende over Godsdienst, leest men het woord *wet*. In art. 164 wordt bescherming toegezegd tegen de overtreding der strafwet. Maar deze is niet onveranderlijk. Integendeel verlangt een groot deel der Natie daarin verandering. Eene wet is dus mogelijk. Hoe ver die moet gaan, zal Z. Exc. nader onderzoeken.

III. De Gwt. laat eene wet toe als de aangebodene. Men zegt wel de wet is onaannemelijk, omdat daarbij alles wordt afhankelijk gesteld van de goed- of afkeuring der Regering. Maar 't tegendeel is waar. In de wet staat geschreven: gij organiseert, het staat u vrij, en geeft mij slechts kennis; en als ge mij in het werk wilt stellen, dan hebt gij mijne goedkeuring noodig; voornoemde stelling is dus eene onwaarheid. — Men zegt: de benoeming der Bisschoppen behoort noodzakelijk aan den Paus; de Regering wenscht de Bisschoppen niet te benoemen. Integendeel, wanneer het ontwerp aangenomen is, dan zult gij uwen Aartsbisschop en uwe Bisschoppen hebben. Dit punt is derhalve mede eene dwaling.

Art. 1 geeft volkomen vrijheid, behoudens bescherming. Sommigen willen het regt van den Staat beperken. De strafwet mag niet zijn repressief, d. i., de Staat moet stil zitten, totdat er eenige daad zal zijn geschied, waardoor de Maatschappij in haar regt verkort is. Twee leden hebben het reeds aangetoond, dat dit onderscheid tusschen het repressive en preventive niet in de strafwet gelegen is. Deze is evenzeer preventief als repressief of coërcitief. Men sla slechts het strafwetb. op, en op elke bladzijde zal men preventive bepalingen vinden. De Minister toont dit aan uit de artt. 269-71, 383, 290, 314 en vele anderen, waar nog geene schending van eenig regt plaats heeft, en waarbij toch, ten nutte der Maatschappij, strafbepalingen bestaan. Maar spr. stapt van het Code Pénal af. Onze strafwetgeving bestaat niet alleen daaruit, maar is door de geheele wetgeving, en dit is natuurlijk, want wat beteekent een verbod, wanneer het niet van eene strafbepaling vergezeld gaat? En slaat men nu het oog op die algemeene strafwetgeving, dan stuit men weder op hetzelfde beginsel. De wet van 26 Januarij 1815, betreffende het vervoer van buskruid, is geheel preventief; Art. 197 der wet op de militie; Art. 24 der jagtwet; alle bepalingen der wet nopens de geneeskunde zijn preventief.

Z. Exc. vergelijkt te dezer zake den toestand der Regering bij dien van een' gezagvoerder in eene neutrale haven, waar zich schepen van onderscheidene natiën bevinden, die elkander beoorlogen. Die gezagvoerder beschermt ze allen. Buiten mogen zij oorlogen, hier moeten zij in vrede zijn. Dit is de toestand van den Staat. Art. 167 Gwt. legt dus aan de Regering de verpligting op, die maatregelen te nemen, om in den Staat den vrede te bewaren. Z. Exc. herinnert zich niet, dat een der spr. art. 167 uit dat oogpunt speciaal heeft beschouwd. Men is daarover heen gegleden, en toch inderdaad door dat art. is het pleit beslist. Maar behalve die maatregelen van voorzorg, is in dat art. voorgeschreven, dat de openbare Godsdienstoefening buiten de gebouwen en besloten plaatsen ongeoorloofd is, dan waar dit voorheen gebruikelijk is, dat b. v. men in den Haag met geene processie zou rondgaan. Is dit nu waar, dan moet men ook eene wet hebben, welke straft hem, die dit doet. Anders ware de Gwt. eene doode letter, en zou men daaruit even goed artt. 164—170 kunnen wegschrappen. Ook art. 169 legt de verpligting eener wet op. Wanneer ik mij moet houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten, dan moet er toch eene wet zijn. Het ontwerp wijst die palen aan, maar de minst mogelijke palen, de meest mogelijke vrijheid. Ook art. 170 bevat dezelfde preventie, en dit brengt den Minister op het terrein der Gwt. van 1848, waarbij men zich beroepen heeft op hem persoonlijk, als steller der Memorie van Toelichting. Nooit is de bedoeling geweest, alle banden los te maken en alle voorbehoedende maatregelen na te laten. Hij gaat die memorie in hare verschillende zinsneden na, en vindt daarin, dat de Regering jegens allen regtvaardig, jegens niemand *zwak* wilde zijn; hij vindt daarin, dat men ieders vrijheid zoo veel mogelijk ontziende, zich tot matiging en beteugeling moest bepalen.

Hij erkent dat het moeijelijk is de grenzen van het preventief terrein te bepalen, maar echter zijn behoedende maatregelen noodig. Wilt gij die niet, o! sluit dan deze Kamer, en gaat naar huis, want het is met de Maatschappij gedaan; maar ik sta er u niet voor in dat gij veilig huiswaarts zult komen; want op de wegen, vaarten, schepen, spoorwegen bestaan overal preventive bepalingen tot uwe veiligheid.

Hiermede zal de Minister zijne rede eindigen. Hij gevoelt geene behoefte om aan iemand verschooning te vragen, omdat hij zich bewust is niets gezegd te hebben wat iemand, wien ook, aanstoot zou kunnen geven, en dat kon ook niet, om de eenvoudige reden, dat in zijn hart en gemoed niets huisvest dat aan iemand vijandig is.

De Minister van Finantiën, voorloopig belast met het departement voor de zaken der Hervormde Eeredienst enz., betoogt in wederlegging op hem gedane beschuldiging, dat zoo hij thans medegewerkt heeft tot de indiening der tegenwoordige wet, hij dan daarmede niet handelt in tweestrijd met het vroeger door hem beweerde. Hij heeft toen gezegd — en doet dit nog — dat hij in geenen deele aan eenig kerkgenootschap het regt betwistte om zich naar eigen goedvinden te regelen. Wordt dit ontwerp wet, dan zal de Regering kennis bekomen van de inrigting der verschillende kerkgenootschappen, ook van dat der Katholijken; maar daardoor zal eigene organisatie niet onmogelijk worden gemaakt of die organisatie aan de Regering worden overgelaten. Hij vindt dus nergens grond voor de opvatting, welke omtrent zijne tegenwoordige gedragslijn is gemaakt. Er is ook gesproken van afscheiding van Kerk en Staat, alsof die volkomen in de Gwt. lag opgesloten. Hij bestrijdt die meening en ontkent voorts dat iets vijandigs in het wets-ontwerp is gelegen tegen het R. K. kerkgenootschap of iets, dat hunne regten zal kunnen bekorten.

De Heeren de Brauw, v. Rappard en Bieruma Oosting verklaren, na al het gehoorde, als voorstanders van de wet, van het woord af te zien.

De Heer Jespers acht zich verpligt, de ongrondwettigheid der voordragt, ook na de verdediging der Ministers, vol te houden. Hij beweert dat de wet treedt op kerkelijk terrein, ten spijt der Katholijken. Het regelt het toezigt op wat de kerk in eigen boezem vrijelijk naar de Gwt. mag regelen; het reageert op handelingen, door de Kath. kerk in de volheid van haar regt, tot stand gebragt. Neen, hij mag het met gerustheid zeggen, het vorig Ministerie was werkelijk nationaal in de opvatting en tenuitvoerlegging der Gwt., en het gebruikte geen twee maten en twee gewigten. De voordragt werpt op de Kath. godsdienst en hare belijders verdenking en minachting, terwijl de Gwt. gelijke bescherming gebiedt, en het ontwerp doet dit alleen ter bevrediging eener blinde of opgeruide partij, welke de Regering, met de Gwt. in de hand, had moeten voorlichten en tot de orde roepen. En dan het gevolg van deze wet? Wordt zij niet met gestrengheid gehandhaafd, dan zullen zij, die meenen er door gebaat te zijn, weinig bevrediging ontvangen en steeds nieuwe eischen doen. Wordt zij wel streng gehandhaafd, welken invloed zal zij dan hebben op een ander, ook niet te verwaarloozen deel der Natie? Welken indruk zal zij maken op de Katholijken, die evenzeer Vaderland en Koning liefhebben; die in de ure des gevaars evenzeer blijken van moed en trouw hebben geleverd; die ook hebben getoond hun goed en bloed veil te hebben, toen het er op aankwam, ons land van de Fransche heerschappij vrij te vechten?

De Heer van Akerlaken vindt al zijne bezwaren door de Regering nog niet wedergelegd, wel kan hij zich met het denkbeeld eener wet vereenigen, daarin ook versterkt door de omstandigheden en door de stoute, overmoedige daad van den Paus. Ook spr. was in zijn nationaal gevoel geschokt door de allocutie en meent, dat die taal niet onbeantwoord kon blijven door ieder, die zijn vaderland lief heeft. Er moest dus geprotesteerd worden, en hoezeer hij de heftigheid en overdrijving betreurt van sommigen, zoo zag hij met genoegen den ernst en waardigheid van anderen en kan hij dus zijn zegel aan vele adressen hechten. Hij is dus nu overtuigd, dat eene wet is grondwettig en wenschelijk; maar nu is alleen de vraag, hoever die wet mag gaan? en dan meent hij, dat zij moet zijn in overeenstemming met de Gwt., dat zij geene inbreuk moet maken op de vrijheid en onafhankelijkheid der godsdienst of der kerkgenootschappen. Hij acht de wet onvolledig, en vraagt waar het gemengd terrein van Staat en Kerk begint en eindigt, doch gelooft niet, dat de wet, wanneer zij eenigermate verbeterd wordt, die verderfelijke gevolgen zal hebben, die men er zich van voorstelt.

(*Zie het Vervolg in het Bijvoegsel*)

BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

ENGELAND.

LONDEN, 16 Augustus.

De Vrede-Maatschappij alhier heeft eene prijsvraag uitgeschreven: over het stelsel der staande legers en vloten in de Staten van Europa; aan den schrijver van het best gekeurde antwoord, dat in de Engelsche, Fransche of Hoogduitsche taal mag zijn, wordt eene belooning van ƒ 3000 uitgeloofd.

— Alhier wordt een gezelschap Chineesche schaakspelers verwacht, die tevens tooneelspelers, zangers en dansers zijn, en ook andere Europsche steden zullen bezoeken.

— De Franschman, die onlangs aan den Prins de Joinville had aangeboden, om voor 50 £ den Keizer der Franschen te vermoorden, is door de jury vrijgesproken, daar hij alleen ten doel had, van den Prins geld te bekomen.

— Zooals men weet wordt het glazen paleis dat tot de Tentoonstelling gediend heeft, weder te Sydenham opgerigt. Verscheiden menschen waren er eergisteren op een steiger van 170 voet hoog midden in het gebouw aan het werk, toen het steiger instortte, en 10 menschen gedood en 3 zwaar gewond werden.

— In de laatste week is voor 348,216 £ aan goud uit Australië aangevoerd.

— Te Dover is een olie-fabriek verbrand, hetgeen eene schade van 50,000 £ veroorzaakt.

— De zendeling-predikers die thans in Ierland werkzaam zijn, worden door het R. K. gepeupel op de meeste plaatsen met wanordelijkheden ontvangen. Om de zendelingen tegen te werken, heeft de R. K. Aartsbisschop van Tuam besloten, eene Iersche vertaling van het O. en N. Testament in zijne kerkprovincie te verspreiden.

— De Engelsche Ooster stoomboot-maatschappij heeft besloten eene dienst op Indië en Australië rondom de Kaap te ondernemen met groote stoomschepen, die al de brandstof voor de heen- en terugreis in eens zouden kunnen innemen; hierdoor zou tijd en geld bespaard worden, en de grootere lengte der schepen zou ook eene snellere vaart mogelijk maken. Het bestuur heeft het bouwen uitbesteed van een stoomschip van 10,000 ton, hetwelk binnen 18 maanden gereed moet zijn; het zal 680 voet lang zijn, van ijzer gebouwd worden, uit 10 waterdigt vaneen gescheiden afdeelingen bestaan, en 2 stoomtuigen (een met schroef en een met schepraderen) hebben van gezamenlijk 2600 paardenkrachten. Het zal 500 kajuits-passagiers kunnen bevatten (elk 65 £ vracht betalende), benevens een groot aantal anderen die slechts 35 £ en 25 £ vracht betalen zullen. Het bestuur rekent dat daarmede de reis van Engeland naar Indië in gemiddeld 32, en naar Australië in 35 dagen zal kunnen worden gedaan, en dat de onderneming, naar eene matig gunstige berekening, zonder eenig subsidie van staatswege of monopolie, eene zuivere opbrengst jaarlijks van 40 pCt. van het aangewende kapitaal zal opleveren.

— In een berigt over den voortgang van den opstand in China, komt in den *Times* het volgende voor: Voor ons is het zeer begrijpelijk dat eene natie plotseling de heerschappij van een gehaten buitenlandschen stam afwerpt. Het verwonderlijke was, dat een handvol vreemdelingen een onmetelijk groot land en eene bevolking van 330 millioen zielen kon beheerschen; en dit scheen alleen verklaarbaar uit de verregaande gedweeheid en slaafschheid der bewoners van het veroverde land, en uit de ijzervaste strengheid van het karakter en het bestier der Tartaren. Een derde gedeelte van het menschdom, een schrander, werkzaam, vlug en nijver volk, droeg eeuwen lang het domme en barbaarsche juk van een zwervenden volkstam uit Midden-Azie, die al zijne beschaving te danken had aan het eigen volk hetwelk hij onmeedoogend verdrukte; — dat was het verwonderlijke. De val der Tartaarsche dynastie heeft niets bevreemdends, maar is het eind van een verwonderlijken staat van zaken.

BELGIE.

BRUSSEL, 19 Augustus.

De Commissie van Geneeskundig Toevoorzigt alhier heeft bij de Apothekers al de zoogenaamde geheime geneesmiddelen in beslag genomen.

— Wy lezen — zegt de te Gent uitkomende *Broedermin* — in een Fransch blad, *l'Indicateur de Bruxelles*:

„Ons is bekend gemaakt, dat nieuwe opschriften der straten (te Brussel) in de Vlaemsche tael gereed zyn en welhaest hunne oude plaets gaen hernemen. Men moet den gemeenteraed geluk wenschen, omdat hy zich eindelijk herinnerd heeft, dat de Vlaemsche tael de tael is van de grootste menigte, zoowel in de hoofdstad als in de provintie. De Belgen, die hun land beminnen, zullen hem byzonderlyk dank wyten, omdat hy de vreemdelingen niet langer liet meenen, dat Brussel en het Belgenland, welk zy vertegenwoordigt, eene stad en een land uitmaken, die uitsluitelyk Fransch zyn."

FRANKRIJK.

PARIJS, 16 Augustus.

De Keizerin is eenigzins ongesteld.

— Het aantal vreemdelingen, die tot de afgeloopen feesten waren toegestroomd, wordt op bijna 400,000 gerekend.

— De Evangelieprediking wordt hier voortdurend door de regterlijke magt bemoeijelijkt, en Predikanten zoowel als eigenaars van woningen, waar men godsdienstige vergaderingen houdt, gevangen gezet en beboet. Zoo is den 8sten Junij Ds. Porchat, Pred. van Mamers, tot 30 fr. boete veroordeeld, en de zamenkomst verboden; Ds. Mordy, Evangeliedienaar te Mansle, tot 3 dagen gevangenisstraf veroordeeld, omdat hij een gewezen R. Katholiek, die tot het Evangelie bekeerd was, had begraven.

— In het Zwitsersch kanton Solothurn zijn jl. Donderdag, 's voormiddags ten 11½ uur, hevige schokken van aardbeving gevoeld, waardoor schoorsteenen werden omvergeworpen, huisraad omkantelde en de klokken in beweging geraakten.

— Er heeft wederom eene gedeeltelijke verwisseling van het Fransche garnizoen te Rome plaats gehad.

— Uit Alexandrië wordt berigt, dat bij den berg Sinaï steenkoollagen ontdekt waren, en de Onder-Koning dadelijk eene Commissie van Ingenieurs had afgezonden, om de zaak te onderzoeken.

PRUISSEN.

BERLIJN, 18 Augustus.

De Koning heeft bevolen, dat de spoorweg van Koningsbergen naar de Russische grenzen zal voortgezet worden. Er bestaat ook een plan om er een' aan te leggen van Munster en Rheine naar Lingen, en een', die den Mindenschen spoorweg met den Nederlandschen moet verbinden.

— Alhier heerscht sedert eenigen tijd buitengewone levendigheid in den wolhandel.

— De verkoop der voormalige Duitsche vloot, die 8 millioen fl. heeft gekost, heeft slechts ruim een millioen opgebragt.

— Te Munchen is een standbeeld van den Koning van Zweden Karel Jan gegoten, dat uitmuntend is uitgevallen.

OOSTENRIJK.

WEENEN, 16 Augustus.

Men maakt te Inspruck toebereidselen om den 24sten November een groot feest te vieren, op welken dag de maarschalk Radetzky zijn 70ste dienstjaar volbragt heeft en zijn 87ste jaar intreedt.

— Het voormalig Jesuiten-gebouw te Lemberg zal aan de Jesuiten worden teruggegeven; ook zullen zij met 1°. November de leiding der school te Tarnopol weder aanvaarden; nog eenige andere scholen en gymnasiums zullen onder hunne leiding gesteld worden.

STADS BERIGTEN.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN LEYDEN brengen bij deze ter kennis van de belanghebbenden, dat op heden van den Controleur der Directe belastingen alhier is ontvangen, een op den 16den dezer maand invorderbaar verklaard Kohier van het Patentregt over het dienstjaar 1853 en 1854, voor de Wijken VII en VIII, dat op heden aan den Ontvanger is verzonden.

En zal deze door plaatsing in de *Leydsche Courant* worden afgekondigd.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
LEYDEN, 20 Augustus 1853. VAN LIMBURG STIRUM.
De Secretaris v. PUTTKAMMER.

BROODZETTING

Voor de Gemeente *Leyden*,

Ingaande Maandag den 22sten Augustus 1853.

Maximum van den prijs, waar *niet boven*, maar *wel beneden* zal mogen worden verkocht, ingevolge Koninklijk Besluit van den 23sten April 1843, (*Staatsblad* No. 13).

Het Roggebrood, van zuivere Rogge gebakken, wegende drie Nederlandsche ponden, op	38	Cents.
Een pond vijf oncen, op	19	»
Het Tarwebrood, beste soort, wegende een Nederl. pond, op	33	»
Vijf oncen, op	16½	»
Het Franschbrood van een Nederl. pond, op	33	»
Vijf oncen, op	16½	»
Het Huisbak, wegende een Nederl. pond, op	29	»
Vijf oncen, op	14½	»
Het minste soort of zoogenaamd krop uit de zak, van een Nederl. pond, op	24	»
Vijf oncen, op	12	»

Alles gebakken overeenkomstig art. 2 van het Reglement op het bakken en verkoopen van brood, gearresteerd den 5den September 1846.

En zal deze door plaatsing in de Leydsche Courant worden afgekondigd.

Burgemeester en Wethouders der Gemeente Leyden,
De Burgemeester VAN LIMBURG STIRUM.
LEYDEN, 18 Augustus 1853. De Secretaris v. PUTTKAMMER.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN LEYDEN brengen ter kennis van de Kiesgeregtigden, dat ingevolge art. 8 der Gemeentewet, de verkiezing ter vervulling van eene plaats in den Gemeenteraad, die door het ontslag, genomen door den Heer ABRAHAM HARTEVELT Jz., openvalt, — zal plaats hebben op Dingsdag den 13den September 1853.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
LEYDEN, 11 Augustus 1853. VAN LIMBURG STIRUM.
De Secretaris VAN PUTTKAMMER.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS DER GEMEENTE LEYDEN brengen bij deze ter kennis van de Patentpligtige Ingezetenen binnen deze Gemeente, dat tot de afgifte der ingevulde Patentbladen over het dienstjaar 1853 en 1854, *voor al de Wijken*, ter Secretarie dezer Gemeente zal worden gevaceerd dagelijks van des voormiddags *tien* tot des namiddags ten *een* ure.

En zal deze door plaatsing in de *Leydsche Courant* worden afgekondigd.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,

LEYDEN, 20 Augustus 1853. VAN LIMBURG STIRUM.

De Secretaris VAN PUTTKAMMER.

TENTOONSTELLING VAN BOUWMATERIALEN ENZV.,

DOOR DE

Vereeniging voor Volksvlijt te *Amsterdam*.

Wij meenen met de mededeeling van het volgende den handelaars en fabriekanten in bouwmaterialen, ornamenten enzv. in Leyden en omstreken geen ondienst te doen.

Op verzoek van in- en buitenlandsche fabriekanten is de termijn van inzending verlengd tot op 5 September, de opening bepaald op 14 Sept. e. k.

De spoorweg-directie biedt gelegenheid tot kosteloos vervoer.

De Stedelijke Regering geeft vrijdom van stadsregten. Het bestuur der vereeniging voor volksvlijt wenscht het betere van het buitenland hier te doen kennen, maar ook het goede dat men binnenslands levert of vervaardigt, niet voorbij te zien, en door de tentoonstelling tevens eene gunstige gelegenheid te openen tot verkoop, (tegen eene korting van 5%), met de kans tot het verkrijgen van uitgeloofde medailles.

Bijdragen worden vooral verlangd van fabriekanten of leveranciers in *verwstoffen*, *behangselpapier*, *glas*, *smidswerk*, *sloten*, *bellen*, *kunststeen* en *ornamentwerk*, in hout, steen of metaal, hetzij die voorwerpen binnen- of buitenslands vervaardigd zijn.

De gedrukte catalogussen der tentoonstelling zullen algemeen verspreid en zeker wel gedurende vele jaren bij bouwwerken geraadpleegd worden; het is ook daarom van blijvend belang voor fabriekanten en leveranciers, tot de tentoonstelling bij te dragen, en hunne adressen, die in de catalogussen vermeld zullen worden, te doen kennen.

Voor de eer van onze stad is het te wenschen, dat op de aanstaande tentoonstelling, de vruchten van de nijverheid en den handel harer inwoners niet gemist worden. (*Ingezonden*).

ADVERTENTIEN.

Vijfentwintig-jarige Echtvereeniging

VAN

CHRISTIAAN VAN LEEUWEN,

EN

JANNETJE PUFKUS.

Voor de vele bewijzen van belangstelling bij de bevalling mijner Echtgenoote betoond, betuig ik bij deze mijnen hartelijken dank.

A. J. RYSHOUWER.

Voor de 221ste Staats-Loterij, waarvan de Trekking der *Eerste Klasse* op heden aanvangt, zijn te bekomen HEELE EN GEDEELTEN VAN KOOPLOTEN Prijs-Courant, ten Kantore van

LEYDEN, 22 Augustus 1853. N. NATHANS.

TENTOONSTELLING VAN BOUWMATERIALEN ENZV.,

TE *AMSTERDAM*.

De Ondergeteekenden, daartoe door de Besturen der *Vereeniging voor Volksvlijt*, en van de *Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst* uitgenoodigd, brengen bij deze aan HH. Fabriekanten en Leveranciers van Bouwmaterialen, Bouwornamenten, voorwerpen dienende tot afsluiting en versiering van Gebouwen enzv. ter kennis, dat ten hunnen huize Lijsten gereed liggen, waarop de Belanghebbenden, met vermelding hunner adressen, opgaven kunnen doen van de Voorwerpen of Modellen en Teekeningen van Voorwerpen, die zij genegen mogten zijn voor de opgemelde Tentoonstelling in te zenden.

De Correspondent voor Leyden cum ann. der *Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst*,	De Correspondent voor Leyden cum ann. der *Vereeniging voor Volksvlijt*,
J. LEEMANS.	S. A. MEERBURG.

BEURTSCHEPEN

IN

LADING LIGGENDE TE LEYDEN IN DE HAVEN.

Naar	*Zwolle*,	Maandag	22 Augustus	12	uur,	Schipper	H. RIDDERIKHOF.
»	*Alkmaar*,	Woensdag	24	10	»	»	L. KROON.
»	*Sneek*,	»	24	11	»	»	S. DE VRIES.
»	*Deventer*,	Donderdag	25	12	»	»	G. GOOSENS.
»	*Zutphen*,	»	25	12	»	»	J. GOOSENS.
»	*Kampen*,	»	25	12	»	»	K. ROZENDAAL.
»	*Apeldoorn*,	»	25	12	»	»	H. WIEPKING.
»	*Hoorn*,	Vrijdag	26	10	»	»	J. RAJER.

Alle Goederen zullen desverkiezende bij den Besteller C. VAN DORSTEN, in 't Veerhuis tot de eerst afvarende gelegenheid aangenomen worden, als voor geheel *Noordholland*, *Gelderland*, *Overijssel*, *Friesland*, *Groningen*, *Drenthe*, enz. De Vertrek-uren zijn opgegeven volgens de Reglementen, echter komen sommige schepen wel eens later door.

Wordt gevraagd op een HANDELS-KANTOOR te dezer stede, als jongste Bediende een fatsoenlijk **JONGELING**, niet beneden 18 jaren oud, een goede hand schrijvende en vlug kunnende rekenen. Salaris naar bekwaamheid. Adres met eigenhandig geschreven Brieven onder Letter **G.** bij den Boekhandelaar P. H. VAN DEN HEUVELL.

Men verlangt met 1°. November eene **KEUKENMEID** met goede Getuigschriften voorzien. Adres, Nieuwen Rijn, Wijk VII. N°. 69.

PUBLIEKE VERKOOPING,

in het *Heeren-Logement* aan de Burg binnen *Leyden*, op Zaturdag den 27sten Augustus 1853, des avonds ten 7 ure, bij Opbod en Afslag, van:

Een HUIS EN ERF aan de Haarlemmerstraat om den hoek der Groenepoort, Wijk VI. N°. 513.

Twee DITO op de Waardgracht omtrent de Kerksteeg, Wijk VIII. N°. 405 en 406.

En een LEERLOOIJERIJ in de Looijerstraat, Wijk VIII. N°. 301; welke Percelen zullen kunnen worden bezigtigd daags vóór en op den dag der verkooping. — Zijnde inmiddels Informatiën te bekomen ten Kantore van den Notaris A. WYNSTROOM.

De Kunsthandelaar A. G. DE VISSER, te *'s Gravenhage*, heeft uitgegeven een

CATALOGUS (met de Prijzen)

VAN

BOEKEN EN KUNSTZAKEN,

bij hem verkrijgbaar. N°. 1. Prijs 25 Cents.

Deze Catalogus houdt in: **Boeken**, betrekkelijk Schilder-, Teeken- en Prentkunst; **Prenten**, verdeeld in Geëtste, Gegraveerde, Zwarte Kunst en Gelithographiëerde Prenten en Prentteekeningen; **Portretten**, **Teekeningen en Schilderijen**; en bevat 676 nummers, waaronder vele belangrijke en zeldzame artikelen. Men kan den Catalogus door zijn gewonen Boekverkooper, of wel direct van den Uitgever ontbieden. Brieven *franco*.

PRIJS VAN DE BOTER AAN DE WAAG TE LEYDEN.

Zaturdag 20 *Augustus*. Van *f* 40 tot *f* 44.

GRAANPRIJZEN AAN DE BEURS TE LEYDEN.

Zaturdag 20 *Augustus*.

Nieuwe Tarwe *f* 10.50 tot *f* 10.80. Nieuwe Rogge *f* 7.50 tot *f* 7.80. Gerst *f* 6.00 tot *f* 6.20. Haver *f* 3.50 tot *f* 4.00. Koolzaad *f* 12.00 tot *f* 12.30.

BEURSPRIJS VAN SCHULDBRIEVEN.

VRIJDAG, 19 Augustus.

	Laagst koers.	Hoogst koers.	Gebleven.
NEDERLAND, Werkelijke Schuld à 2½ pCt.	63 3/8	63 7/16	63 3/16
Dito Certificaten . . » 3 »	76 3/4	—	—
Dito dito . . . . » 4 »	95 3/8	95 1/2	95 1/4
Amortisatie Syndicaat . . . . » 3½ »	94 1/2	—	—
Handelmaatschappij . . . . . » 4½ »	128	—	—
O. I. Leening . . . . » 4 »	96 1/16	—	—
Dito Holl. Spoorweg . . » »	—	—	—
Aandeelen Rijn-Spoorweg . » 4½ »	—	—	—
Haarlemmermeer . . . . » 5 »	—	—	—
FRANKRIJK, Certif. . . . . . » 3 »	—	—	—
Dito dito . . . . . . » 5 »	—	—	—
RUSLAND, Obl. HOPE 1798 en 1816 » 5 »	109	109 1/8	109 1/4
Dito dito 1828 en 1829 » 5 »	107 3/4	107 7/8	107 7/8
Cert. bij dito 1831 en 1833 » 5 »	98 1/16	—	—
Dito 1840 . . . . » 4 »	—	—	—
Dito bij STIEGLITZ & C°. . » 4 »	92 1/4	—	—
Dito dito Nieuwe . . » 4 »	92 1/2	—	—
Inschrijving in Assign. . . . » 6 »	—	—	—
Certificaten van dito . . . . » 6 »	79 1/2	—	—
POLEN, Aandeelen 1835 . . . fl. 300 *f*	162 1/2	—	—
Dito Obligatiën . . . . . . » 4 »	—	—	—
SPANJE, Obligatien . . . . . . à 1 pCt.	23 1/2	23 1/2	23 7/16
Dito Obligatiën . . . . . . » 3 »	47 5/8	47 3/4	—
Dito Binnenl. à 6 m. . . . . » 3 »	43 1/2	43 5/8	43 9/16
Bewijzen Coupons	6 9/16	—	—
OOSTENRIJK, W. B. bij Goll. . » 5 »	87 1/8	—	—
Dito . . . . » 4 »	71 5/8	—	—
Dito Metall. . . . . » 5 »	82 3/8	82 3/16	—
Dito Nieuwe . . . . » 5 »	95 1/2	95 9/16	95 1/2
Dito 1847 . . . . » 2½ »	42 1/2	42 1/16	—
BELGIE, Banc. . . . . » 2½ »	—	—	—
Dito bij ROTHSCHILD . . . . » 2½ »	53 5/16	—	—
BRAZILIE, 1824 100 à . . . . . » 5 »	—	—	—
PORTUGAL, te Londen . . . . . » 5 »	—	—	—
Dito dito . . . . » 4 »	—	—	—
VENEZUELA, ... » 3½ »	31 3/8	30	—
MEXICO, ... » 5 »	26 1/4	26 5/8	—
AMERIKA, Bankactiën	4 5/8	—	—

Grieken 7½, 7 3/8.

Te Leyden ter Boekdrukkerij van J. G. LA LAU.

Vervolg der Beraadslagingen van de Tweede Kamer.

Zitting van Vrijdag 19 Augustus.

Voortzetting der algemeene beraadslagingen over de kerkelijke wet.

De Heer Groen van Prinsterer zegt na eenige inleiding, dat de wet minder is eene politie-wet, dan wel eene politieke wet, tegenover wat de Heer Bosscha in zijne treffende rede zoo juist had genoemd, — tegenover de politieke greep, die de curie van Rome in zijn Vaderland heeft gedaan. Hij wenscht dan ook, dat eene weêrstreving worde geboden aan het ultramontanisme, dat zich stelt tegen de onafhankelijkheid van het wereldlijk gezag en de gewetensvrijheid van anderen. En dit ligt in den zin, in den geest, dat is de hoofdgedachte van de zoogenaamde April-beweging. Dit alles zijn dus zuiver constitutionnele en historische quaestiën, en er is zoo krachtig en meesterlijk over het 6de hoofdst. der Gwt. gesproken, — over welke de spr. gelijk men weet met groote begaafdheid, maar tevens met eene hier niet te omvatten uitvoerigheid, — vragen doet en in beschouwingen treedt, waarbij hij met beroep op de geschiedenis aantoont dat ons land vergelijkenderwijze wel deugdelijk den naam van het klassieke land der vrijheid verdient. De Pauselijke allocutie heeft de Protestanten wakker geschud, en hij meent, dat ook de R. K. in ons Vaderland aan hunne geloofsgenooten regt moeten laten wedervaren, door weêrstand te bieden aan het ultramontanisme; daardoor toch worden de R. K. in een toestand gebragt, dat zij zijn in plaats van hen, die beleedigd hebben, thans den schijn hebben van beleedigd te worden; en op dien schijn voortgaande — gelijk in meer dergelijke omstandigheden geschiedt, worden zij door veel overdrijving en hartstogtelijkheid dag op dag in een moeijelijker toestand geplaatst. Spreker zegt dank aan het Ministerie over de belangrijke wijzigingen in de wet gebragt; maar dan zijn ook de kreeten over de wet nadat zij zoo zeer gewijzigd is, zeer overdreven. Wij wenschen, zegt spr. ten slotte niet eene tegenstelling tusschen Protestanten en Katholijken, maar tusschen revolutie en anti-revolutie. Maar wij wijken ook niet voor die rigting, voor die overmagt, waardoor de Gwt. verscheurd wordt en waardoor Nederland zou ophouden het klassieke land der vrijheid te zijn.

De Heer Reinders betreurt de voordragt en ziet er vele bezwaren in.

De Heer van Heiden Reinestein verheugt zich integendeel dat de Koning dit ontwerp heeft aangeboden. Hij zal echter voorloopig van het woord afzien, zich voorbehoudende om het nader te verzoeken, zoo daartoe noodzakelijkheid mogt bestaan.

De Heer van Asch van Wyck verklaart zich mede voor het ontwerp, en ziet voorloopig van het woord af.

De Heer Dirks zal mede in geene noodelooze herhaling treden. Even als vele andere leden verklaart hij, als zijn gevoelen, dat het ontwerp niet in strijd is met de Gwt. en dat (hij geeft dit zonder aarzeling te kennen) de vaststelling dezer wet noodzakelijk is.

De Heer Rijk geeft de gronden te kennen, welke hem bewegen zich voor het ontwerp te verklaren. Was er iets in, waarbij de grondwettige vrijheid verkort werd of waarbij men in het leerstellige trad, hij zou het ontwerp niet goedkeuren. Vergelijkt hij dit ontwerp met hetgeen elders, zelfs in orthodoxe Kath. landen bestaat, dan vraagt hij het: waar de kerk zoo geheel vrij is en zal zijn, als bij ons. Hij is boven allen secten-geest verheven. Hij maakt zelfs in zijnen huiselijken kring volstrekt geen onderscheid tusschen belijders van eenige gezindheid. Hij telt onder Kathol. innige en beste vrienden. Geen wantrouwen hoegenaamd bezielt hem jegens achtbare Priesters in ons vaderland. Maar hij wijst op den inhoud en de strekking van de allocutie en andere stukken, die van Rome zijn uitgegaan. Daardoor werd het geheele Nederl. volk beleedigd. Dit heeft tot de onrust aanleiding gegeven. Men heeft de bisschoppelijke hierarchie aangesloten aan eenen tijd die met een' zwarten kool in de geschiedenis van het vaderland staat aangeschreven. Hij vereenigt zich met de strekking van het ontwerp.

De Heer Engelen ziet van het woord af, doch verklaart zich mede voor het ontwerp.

De Heer van Bosse is minder gelukkig dan vorige sprekers, die zich vereenigende met het ontwerp de kortheid hebben kunnen betrachten. Hij hoopt, dat men in lateren tijd de houding van hen die het thans met de Regering niet eens zijn, billijker zal beoordeelen en hen van alle bijoogmerken zal vrijspreken, en gaat vervolgens over tot eene uitvoerige verdediging der handelingen van het vorig Ministerie te dezer zake, en tot het ontwerp zelf overgaande, betoogt spr. dat deze voordragt als eene inmenging van den Staat in het kerkelijke, als niet in overeenstemming met de Gwt., als onduidelijk in hare artt., onaannemelijk is, en hij die, afgescheiden van zijne algemeene bezwaren, als zoodanig zal afstemmen.

De Heer de Lom de Berg verklaart zich in sterke bewoordingen tegen de voordragt.

De Heeren Hoekwater en Hoffmann zien na al 't gesprokene van 't woord af en verklaren zich voor het ontwerp.

De Heer van Hoëvell verdiepte zich bij deze gelegenheid met zoo groote uitvoerigheid in beschouwingen over het vorig en dit Ministerie, dat de Voorzitter hem moest vermanen om zich bij het ontwerp zelf te bepalen, daarna voortgaande, acht de Minister van Oorlog zich verpligt hem te antwoorden, waarover nog eenige woordenwisseling ontstaat en waarmede de zeer uitgebreide rede des sprekers, waarvan de slotsom is dat dit Ministerie de spanning van het eene deel der Natie op het andere zou hebben overgebragt, een einde neemt.

De Heer Hugenholtz erkent, dat na de allocutie en brève het gevoel van duizenden zijner mede-Protestanten was geschokt. Hij ziet in die stukken eene miskenning van ons volk en daarom werd er in de ontbonden Kamer met nadruk tegen geprotesteerd. En daarom heeft hij het toegejuicht, dat het vorig Ministerie den Gezant te Rome terug riep. Dat was de eerste regelmatige stap tot het verkrijgen van voldoening. Hij ontkent dat dit Ministerie met meer waardigheid zou hebben gehandeld. Is het toch met de waardigheid des lands overeenkomstig om een Minister naar Rome te zenden, ten einde bij den Paus den indruk weg te nemen over eene wet, hier te lande voorgesteld? Is het met de waardigheid overeenkomstig een geacht Nederlandsch Minister te laten verguizen in een stuk, afkomstig van een Buitenlandsch Minister? Spr. brengt dit alles in verband met verandering van politiek stelsel. Maar hij zal als Protestantsch Nederlander niet alleen met den eed voor oogen, op de Grondwet afgelegd, maar ook met de gedachte aan hoogere verantwoording bezield, — stemmen tegen deze wet.

Morgen 10 ure voortzetting.

— De Heer van Voorst heeft eene wijziging voorgesteld in den aanhef van het wetsontwerp, de Heer Rochussen in het slot van art. 1 en de Heer Elout in art. 2, 't geen we later bij de behandeling daarvan zullen opgeven.

Zitting van Zaturdag 20 Augustus.

Aan de orde is de voortzetting der algemeene beraadslagingen over het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt over de onderscheidene kerkgenootschappen.

De Minister van Justitie vat het woord op en zegt nagenoeg het volgende: De Regering vermeent, dat de beraadslaging, op gisteren in deze Kamer gehouden, soms is afgeweken van het onderwerp, dat in beraadslaging is. Zij wil en mag in het belang der zaak, dezen weg niet volgen, en heeft alzoo besloten in geen opzigt van dat onderwerp af te wijken. De Regering meent bepaald, dat de Ministers, die deel hebben uitgemaakt ook van het vorig Kabinet, geene rekenschap verschuldigd zijn omtrent de redenen, die hen hebben bewogen aan het verlangen des Konings te voldoen en zitting in dit Kabinet te nemen. De Regering acht zich te dien aanzien alleen verantwoordelijk aan den Koning en aan haar geweten.

De Heer Strens zegt dat de Ministers van Buitenl. Zaken en Justitie, hem nog niet hebben overtuigd, dat preventive maatregelen of behoedende bepalingen omtrent de regeling der kerkgenootschappen met de volkomen vrijheid van belijdenis der godsdienstige meeningen door de Gwt. gewaarborgd, is overeen te brengen. Door inmenging van de uitvoerende magt op dit stuk is alle vrijheid onmogelijk. Het staatsgezag moet zich in geenen deele met zuiver kerkelijke zaken bemoeijen, of er ontstaan botsingen uit, die niet zijn te boven te komen. Hij zet dezen betooggrond nog nader in het breede uiteen en koestert de hoop, dat het éénige ware beginsel op het stuk der godsdienst, het vrijzinnige beginsel — hij schroomt niet dit woord uit te spreken, ondanks de voorstelling van anderen — nog eenmaal ten volle worde gehuldigd. Hij waarschuwt, te dien aanzien geen stap achterwaarts te doen, gelijk dit door preventive maatregelen geschiedt. Hij zal, bij de behandeling der artikelen, nader aantoonen, in welke opzigten de wet met de Gwt. in strijd is. Verder wederlegt hij nog den Minister van Justitie en gaat de handelingen met Rome na, vreest dat de wet onrust en tweedragt zal baren en zal dus tegen de wet stemmen.

De Heer Sloet tot Oldhuis vangt aan met te onderzoeken of de Staat bij de bestaande grondwetsbepalingen, eenig middel te baat kon nemen om de kerkelijke organisatie der R. K. te beletten. Hij beantwoordt die vraag ontkennend. De grondwet spreekt van geen gemeen overleg over eenige kerkelijke organisatie. Zij heeft dit noch kunnen willen, noch verlangd. Zoodanig gemeen overleg zou op geene andere wijs hebben kunnen geschieden, dan door de sluiting van een Concordaat. En dat wilde men toch evenmin. Van waar dan die opgewondenheid in de Protest. gemoederen? Zij is toe te schrijven aan de Pausel. allocutie, die door de vorige regering in het openbaar werd afgekeurd. Maar er was nog meer in die organisatie dat hinderde, namelijk dat de Paus ons tot het jaar 1555 wilde terugvoeren.

Spreker had gewenscht dat de Protestanten zich dit alles niet hadden aangetrokken, betreurt de klove die er naar zijn inzien door ontstaan is, en betoogt dat verdraagzaamheid beter ware geweest.

(Zoo ver loopt die rede bij het ter perse leggen dezer ontvangen.)

Telegraphisch Berigt.

Tegen de wet heeft nog gesproken de Heer Thorbecke, en vóór dezelve de Heer Schimmelpenninck. Vervolgens hebben nog vele re- en dupliken plaats gehad; heden avond voortzetting.

Het vervolg dezer beraadslagingen, gelijk ze in het telegraphisch berigt hierboven voorloopig worden vermeld, zal Maandag middag worden uitgegeven.

Te Leyden ter Boekdrukkerij van J. G. LA LAU.

Vervolg der Beraadslagingen van de Tweede Kamer.

Zitting van Zaturdag 20 Augustus.

De Heer Sloet van Oldhuis vervolgt zijne rede, waarvan 't begin in het Bijvoegsel op ons Nommer van heden is opgenomen, hoofdzakelijk aldus: Hij merkt dat ontwerp aan: 1°. als eene revolutionnaire wet, en 2°. als eene mystificatie zoowel voor den Vorst als voor het Volk. Wat het eerste punt aangaat: neemt men de wet aan, dan waakt de Koning niet meer, maar wel de vertegenwoordigers des volks. Hij wijst uit de geschiedenis aan, hoe de Vorsten uit het Huis van Oranje steeds de bemiddelaars voor den godsdienstvrede zijn geweest, en wil den Koning zulks niet ontnemen. Ten tweede beschouwt hij dit ontwerp als eene mystificatie, waarmede de Spr. wil zeggen dat het Ministerie onberaden beloften heeft gedaan, en nu iets geeft dat ongepast en ongenoegzaam is, hij wil 't ontwerp hebben ingetrokken en zal onder de leus: *Oranje boven*, er tegen stemmen.

De Heer Schimmelpenninck van der Oye ziet van het woord af, doch acht zich verpligt, daar sommigen den brief van het vorig Ministerie aan den Koning lof hebben toegezwaaid, dien als onbetamelijk te moeten afkeuren, en zegt dat het vorig Ministerie in de kerkelijke zaak niet op de hoogte was.

De Heer Thorbecke vangt aan met de opmerking, dat hij wenscht zoo te spreken, als hij, na eenige jaren, als de beweging van den oogenblik reeds lang voorbij zal zijn, zou wenschen gesproken te hebben. Hij stelt eene aanmerking voorop: men heeft hem meermalen genoemd een' gouvernementaal man; hij acht dit eene groote lofspraak; hij heeft steeds een krachtig gouvernement gewild en hij zal zoo min nu als vroeger, zoo min hier als elders aan de voorwaarden van een krachtig gouvernement te kort te doen. Hij wenscht de wet te beschouwen: 1°. in betrekking tot de redenen, die er toe hebben geleid; tot het doel dat men daarmede tracht te bereiken, en tot de behoeften waartoe het bestemd schijnt; 2°. in verband tot de gevoerde onderhandelingen met het Hof van Rome; en 3°. in vergelijking met het zesde Hoofdstuk der Grondwet.

I. In betrekking tot de redenen die er toe hebben geleid. Hij vindt drieërlei. Vooreerst bevrediging der opgewekte bekommering der laatste tijden. De vraag is alleen, regtvaardigt dat verschijnsel een voorstel van wet als thans in beraadslaging is. Zal de magt van den Paus grooter zijn met of zonder bisdommen? Het tegendeel zal blijken. Welke was de toestand van vroeger? Tot dusver was Nederland prijs gegeven juist aan datgene wat men noemt den ultramontaanschen invloed, en in plaats nu van eene bestendiging van een Italiaansch beleid is er gevormd een Nederlandsch kerkbestuur met kanonieke zelfstandigheid. Er is dus geen grond voor Regering of Wetgevende Magt tot bezorgdheid uit dat oogpunt. Maar de Pausselijke allocutie dan? Zoo men den indruk daarvan wil wegwisschen, men zal het niet door deze wet, maar veeleer door de invoering van het opgeheven placet. — Eene tweede reden tot de aanbieding der wet was de handhaving van orde en rust voor het vervolg. Waardoor zal een kerkgenootschap de publieke orde en rust storen? Als ze tot handelingen aanzetten, die den eerbied, aan andersdenkenden verschuldigd, zouden kunnen doen krenken. Maar evenzeer wordt daarop inbreuk gemaakt als de politieke wetgever op het godsdienstig terrein intreedt, of in de taak van de kerk of van het genootschap. Maar het houden van kerkvergaderingen of de vestiging van hoofden van bestuur, dáár, waar het belang van het kerkgenootschap dit medebrengt, dit behoort tot de bescherming aan de kerkgenootschappen verschuldigd. — Eene derde reden voor de wet vindt de Regering in de wet van 18 Germinal, die echter hier, naar zijne meening, geene verbindende kracht heeft gehad, als dienende tot uitvoering van een concordaat, dat evenmin voor dit land kracht van wet had, terwijl overigens die wet vierkant strijdig is met de beginselen der Grondwet.

II. De beschouwing der wet in verband tot de onderhandelingen zoo vroegere als latere. Spr. wil niets verbergen, hij wil de zaak ophalen van 1850 af. De aan het vorig Ministerie verweten onverschilligheid was eerbiediging van het grondwettig regt, en daarom wachtte men af wat Rome doen zou, doch na rijp beraad als voorwaarde gesteld voorafgaande mededeeling van *tijdstip* en *wijze* en die *mededeeling is niet verstrekt.*

De Heer Strens heeft dit stellig verklaard en spr. is ook verwonderd over de zinsnede in de nota van den kardinaal Antonelli, die hij meent dat die prelaat dus in niets anders kan gronden dan in een of ander berigt, niet van het afgetreden Ministerie, maar van den Pausselijken Internuntius te 's Hage. Spr. zou gaarne wenschen dat dien Kardinaal verzocht werd mededeeling te doen van die documenten, welke hij in zijn bezit zou hebben. Eerst uit de Fransche bladen heeft het Gouvernement kennis bekomen van de allocutie en de instelling van het Aartsbisdom van Utrecht, en toen is terstond geschreven, dat Utrecht geen geschikte plaats was.

Het *sans délai* in den brief van den Heer van Sonsbeeck, sloeg niet op de invoering der bisschoppelijke hierarchie, maar op de voorafgevraagde »communication désirée à la fin de notre réponse." Spr. vraagt hier aan den Voorzitter verlof om eene korte pauze. Inmiddels wordt met 39 tegen 26 stemmen tot eene avondzitting besloten.

De Heer Thorbecke vat nu het woord weder op.

III. Zijn derde hoofdpunt was de vergelijking der aangeboden wet met de Gwt., waarvan het hoofdbeginsel is om, de kerkgemeenten als partikuliere vereenigingen, vrij te laten om God elke op hare wijs en naar hunne regels te dienen, eerbiedigende ze enkel als burgerlijke genootschappen aan het gemeene regt onderworpen. In welk gevoelen ook gedeeld wordt door den Heer Groen die bij de begrooting voor 1850 er een lofrede op hield, gelijk uit de door den spr. aangehaalde woorden blijkt. Wat is dus bij een kerkgenootschap onder het bereik van het staatsgezag? Het antwoord is, al wat een kerkgenootschap met elke andere burgerlijke vereeniging gemeen heeft. Het godsdienstig karakter is er buiten gesloten. En nu vindt spr. in het geheele VI^de^ Hoofdstuk geene aanleiding hoegenaamd tot eenige, veel min tot deze bijzondere wet. En de reden is, dat de gemeenschappelijke regeling plaats heeft of bij de strafwet of bij de wet op de vereenigingen. Maar al ware ook eene bijzondere policiewet over de godsdienst en kerkgenootschap noodig, de Gwt. zelve heeft er in voorzien. Spr. wil dus niet het kerkgenootschap ontheffen van alle toezigt van policie, maar hij wil ook niet, dat men bij die regeling, buiten het gemeene regt ga.

Naar zijne overtuiging bestaat het middel om eene regering tegen sektetwist en kerkelijke verdeeldheid te bewaren, alleen in godsdienstige en kerkelijke vrijheid. Aan kerkelijke twisten mag geen vat of invloed worden gegeven, noch door het bestuur noch door den wetgever. Vooral in zake van godsdienstvrijheid geldt de spreuk der vaderen: *Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur.* Het is tijd dat we op politiek terrein voor het denkbeeld eener Protestantsche natie, het gevoel van Nederlandsche natie in plaats stellen. De toeleg van Gouv. en vertegenwoordiging moet zijn zedelijke eenheid en zedelijke kracht, en dit ontwerp is eene partijwet, eene concessie aan de godsdienstige verdeeldheid, die ik in het belang van mijn vaderland moet afwijzen.

Ten slotte beantwoordt spr. de aanmerking van den Heer Schimmelpenninck omtrent het vorig Ministerie, en eindigt met de verklaring dat hij meent dat de Koning nooit beter gediend zal zijn dan door personen, die hun gevoelen als het uitvloeisel hunner overtuiging aan den Vorst blootleggen; die niet transigeren en liever voorstellen, dat zij vervangen worden als het Hoofd van den Staat meent dat de belangen van het Vaderland naar andere regelen moeten worden bestuurd.

De Minister van Binnenl. Zaken zegt: de vorige spr. heeft gesproken, zoo als een afgetreden Staatsminister behoort te doen. Hij laat de verdediging van den Heer Thorbecke van het vorige Ministerie in hare geheele waarde; hij zal die niet bestrijden. Doch de Minister gaat over ter beantwoording van hetgeen tegen de wet is in het midden gebragt. De Heer Thorbecke is op nieuw teruggekomen op de wet van Germinal. Een gedeelte van zijn betoog is juist, het andere niet. De Minister haalt een voorbeeld aan dat die wet eens in Friesland is toegepast, en dat zij in Limburg en in een paar districten van Zeeland is ingevoerd geweest en nog bestaat. En nu vraagt de Minister of dit punt, hetgeen naar den Heer van Bosse, het eenig punt van verschil tusschen de beide Ministerien is, of die quaestie in den Ministerraad van het vorige kabinet is behandeld, en zoo ja, of zij dan beslist is in den zin der tegenw. Regering; dan wel, of de vorige Ministers nooit aan het gewigt der wet hebben gedacht, en aan de tegenwoordige bewindslieden hebben overgelaten, de bepalingen der wet in te trekken.

De Heer van Lynden betoogt nader, dat de handeling van het vorige Ministerie in strijd was met den Kon. wil, en spreekt verder over den brief van den Heer v. Sonsbeeck en de bewering van den Kardinaal Antonelli.

De Heer Thorbecke verdedigt den Heer Sonsbeeck. Toen de bedoelde brief werd geschreven, was de aandrang tot organisatie reeds lang van de zijde van Rome geschied. Spr. zal den Minister van Buitenl. Zaken niet beantwoorden. Een moet toch het laatste woord hebben, en hij laat het gaarne aan den Minister.

De HH. Zuylen, v. Bosse, Meeussen, Groen, v. Hoëvell, Dommer en Wintershoven voeren nu nog korter of langer het woord ter wederlegging of toelichting van 't gene door sommige sprekers tegen hen is in 't midden gebragt, waarna de Zitting werd opgeheven.

Avondzitting van Zaturdag 20 Augustus.

De beraadslagingen over het wets-ontwerp worden voortgezet.

De Heer van Nispen beantwoordt hetgeen door verschillende sprekers, vooral ten opzigte zijner eerste rede, is in het midden gebragt. Hij beweert dat de rigting der R. K. kerk miskend wordt, gewaagt van de ongelegenheden die uit de tegenwoordige rigting te vreezen zijn, en beklaagt zich over de afwezigheid van den Minister der R. K. Eeredienst.

De Heer Gevers van Endegeest verklaart, dat de Gwt. in geenen deele eene wet verbiedt als de tegenwoordige. Zij is dus geoorloofd. Maar indien dit vaststaat, dan ontstaat de vraag: is zij noodig? en dan antwoordt hij ook hierop volmondig: *ja.* Hij doet dit niet uit bekrompene inzigten; niet dat hij zijne Kath. landgenooten, waaronder hij vele vrienden telt, wil beperken in het genot hunner dierbaarste regten. Hij heeft menig blijk gegeven, dat hij steeds een vriend was van vrijheid, van gematigden vooruitgang; en bij gelegenheid der behandeling van het placet, is hij er ten sterkste op uit geweest, bij de ontwikkeling en toeneming der beschaving, meerder vrijheid aan zijne Kath. landgenooten toe te kennen. Hij heeft dan ook uit volle overtuiging voor de afschaffing van het regt van placet gestemd. Maar dit neemt niet weg, dat ook hij met bedachtheid let op de voortschreden der

ultramontaansche rigting, waardoor de Kath. landgenooten ondanks hun zelven worden voortgesleept. Men behoeft niets te vreezen voor bezwaren, die uit de toepassing van dergelijke wet zouden voortvloeijen. Hij zegt het den vorigen Minister van Binnenl. Zaken na, toen deze het wet-ontwerp nopens de waterschappen verdedigde: hebt gij eenmaal deze wet, dan is hare uitvoering niet noodig, want het bestaan der wet stelt reeds palen tot voorkoming van overschrijding van magt.

De Heer de Brauw heeft deze wet hooren voorstellen als eene verdrukkings-wet; hij wil dit tegen spreken, niet als Protestant, maar als Vertegenwoordiger, als Nederlander, en op dat standpunt acht hij de wet noodzakelijk; zij vestigt het beginsel, door het vorig Ministerie gehuldigd, dat de Kerk nooit moet zijn boven den Staat. Men vindt de woorden van het vorig Ministerie met betrekking tot de regeling der kerkgenootschappen in de *Staats-Courant* van 27 April, daarop nederkomende: dat het Kath. kerkgenootschap volkomen vrijheid heeft zich naar goedvinden te regelen. Maar: behoudens het toezigt der Regering, tot handhaving van orde en rust, tot handhaving van wet. Dat is ook kenbaar gemaakt aan den Pauselijken Internuntius in de missive van 24 Maart, door den Minister van Sonsbeeck aan den Internuntius. Waarop moest nu worden toegezien? Op de organisatie. Waarom? Om het behoud van orde en rust, en omdat bij die organisatie gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat een hoofdvereischte is. En nu is in het antwoord van den Internuntius wel van die vrijheid van organisatie gesproken, maar geen enkel woord van het voorbehoud van toezigt en het middel om daartoe te geraken. De vorige Ministers hebben, even als ieder ander, alleen uit de nieuwspapieren kunnen vernemen, dat de organisatie reeds was daargesteld op eene wijze, die dreigde de orde en rust te verstoren. Dat Ministerie is misleid en het beginsel was verloren. Welnu, het ontwerp dient om de zaak terug te brengen, waar zij behoort, om het toezigt te brengen bij de Regering. *Dat* is het doel der wet, en dat *moet* het ook zijn, gelijk spr. dit nog nader ontwikkelt en verklaart dat bij hem volstrekt niet huisvest een geest tegen zijne Katholieke landgenooten.

De Heer van Eck bestrijdt het verwijt, dat de vrijzinnige partij zou verbonden zijn met de Katholieke partij, met het doel om eigen voordeel te behalen en aan den anderen kant de Protestanten te verdrukken.

De Heer Thorbecke beantwoordt nog den Heer de Brauw, die de meening schijnt toegedaan, dat men een wet had moeten maken om het toezigt te regelen, dat de vorige Regering niet was uitgegaan van het denkbeeld, om de organisatie afhankelijk te stellen van eene toekomstige wet.

En hiermede worden de algemeene beraadslagingen over het ontwerp gesloten.

Daarna heeft de Heer Blaupot ten Cate als motie van orde voorgesteld, om wegens de afwezigheid van den Minister voor de R. K. Eeredienst, de verdere behandeling van het ontwerp te verdagen tot na de terugkomst van dien Minister. Daarover ontstaat eene langdurige beraadslaging. De Minister van Justitie bestrijdt de motie als ongrondwettig en meer bepaald als leidende tot afstel en dus gelijkstaande met verwerping der wet. Dat gevoelen wordt ondersteund door de Heeren van Rappard, van Goltstein, de Kempenaer en Groen van Prinsterer. De motie wordt verdedigd voorwaardelijk door den Heer van Hoevell, en meer bepaald door de Heeren Dommer van Poldersveldt en van Nispen. Ook de Minister van Buitenl. Zaken bestrijdt het voorstel. Bij die gelegenheid heeft de Heer Groen andermaal verklaard, dat hij nog in het onzekere verkeerde, of hij deze wet zou kunnen aannemen of moeten verwerpen. Datzelfde is ook door den Heer Blaupote ten Cate verklaard. Na vele incidenten en persoonlijke feiten, heeft de Heer ten Cate ziende dat het Ministerie zich tegen zijne motie heeft verklaard, deze ingetrokken en is alzoo de voortzetting der beraadslagingen over de artikelen, bepaald op Maandag ten 10 ure.

Te Leyden ter Boekdrukkerij van J. G. LA LAU.